

Gdańsk, 30 sierpnia 2023

dr hab. Natasza Kosakowska-Berezecka, prof. UG

Instytut Psychologii

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Gdański

Recenzja pracy doktorskiej mgr Agnieszki Potockiej pt. Uwarunkowania przemocy instrumentalnej wobec zwierząt – fundamenty moralne i percepcja umysłu, napisanej pod kierunkiem dr hab. Agnieszki Golec de Zavali oraz dr Maksymiliana Bieleckiego na SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska dotyka ważnego społecznie i bardzo interesującego badawczo tematu akceptacji przemocy instrumentalnej wobec zwierząt oraz jej psychologicznych uwarunkowań związanych z moralnością intuicyjną jednostki oraz percepcji umysłu zwierząt. Autorka skupiła się zarówno na determinantach sprzeciwu, jak i akceptacji oraz deklaracji uczestnictwa w procesie wykorzystywania zwierząt dla własnych celów jednostki. Praca ta rzuca ważne światło na relacje ludzi z innymi zwierzętami - wskazuje na to, iż kierowanie się fundamentem moralnym związanym z autorytetem wiąże się z wyższym poziomem akceptacji przemocy instrumentalnej wobec zwierząt, natomiast kierowanie się fundamentem moralnym związanym z troską wiąże się z niższym poziomem akceptacji przemocy instrumentalnej wobec zwierząt.

Zalety pracy:

Część teoretyczna:

- 1) Praca napisana jest w sposób, który wskazuje na dojrzałość naukową Autorki – w spójnej i bardzo przemyślanej części teoretycznej Autorka przedstawia proces teoretycznego

wyprowadzenia przez siebie definicji przemocy instrumentalnej wobec zwierząt. Opisuje również teorię fundamentów moralnych związanych z moralnością intuicyjną, która może odgrywać ważną rolę w akceptacji lub przeciwstawianiu się przemocy wobec zwierząt. Kolejna równie ciekawa i sprawnie napisana część dotyczy konfliktów moralnych i sposobów ich rozwiązywania poprzez zmianę postrzegania umysłu zwierząt i traktowania ich jako odbiorcy moralnego.

- 2) Testowany model jest solidnie ugruntowany w literaturze - Autorka uwzględnia w nim fundamenty moralne takie jak autorytet i troska jako przeciwstawne predyktory akceptacji przemocy instrumentalnej wobec zwierząt i zakłada w tej relacji pośredniczącą rolę statusu przypisanego odbiorcom moralnym (w tym przypadku są to zwierzęta). W przekonujący sposób w pracy wskazano także na istotną lukę w literaturze dotyczącą związku między moralnością intuicyjną a postawami wobec traktowania zwierząt, jak również podkreślono ważną tutaj rolę percepcji umysłu zwierząt.

Część empiryczna:

- 3) Plan badań również zasługuje na docenienie – Doktorantka testuje stawiane przez siebie hipotezy za pomocą 4 badań: dwóch korelacyjnych, jednego quasi-eksperymentalnego i jednego eksperymentalnego. Każde z kolejnych badań podejmuje próbę replikacji poprzednich efektów, co zwiększa rzetelność i trafność przeprowadzonej serii badań.
- 4) Doceniam również sposób opisu części empirycznej – układ, kolejność, jasna organizacja załączników oraz pomocne i świetnie podsumowujące tabele zbiorcze – np. tabelę 22 przedstawiającą podsumowanie weryfikacji badanych hipotez.
- 5) Warto podkreślić, że Autorka przestrzega najlepszych standardów prowadzenia otwartej nauki - przeprowadzone analizy były wcześniej zarejestrowane w Open Science Framework, uzyskano również zgodę komisji etycznej na ich przeprowadzenie.

Aplikacyjność badań:

6) Dodatkowym walorem pracy jest fakt, iż jej wyniki rzucają światło na mechanizmy tłumaczące akceptację oraz sprzeciw oraz deklarację uczestnictwa w procesie wykorzystania zwierząt i dzięki temu są ważne w dyskusji poświęconej kwestiom ekologii i ochrony środowiska - negatywne zmiany klimatyczne są spowodowane między innymi nasileniem się zjawiska okrutnego wykorzystywania zwierząt w hodowli na skalę przemysłową oraz nadmiarową i szkodliwą konsumpcją mięsa na świecie. Zrozumienie dlaczego ludzie akceptują przemoc instrumentalną wobec zwierząt jest zatem kwestią bardzo ważną społecznie i badawczo.

Kwestie do dyskusji:

- 1) Doceniam zaproponowaną przez Autorkę własną definicję przemocy instrumentalnej wobec zwierząt opartą na definicjach przemocy obecnej w relacjach międzyludzkich. Została ona stworzona na podstawie ekologicznego modelu przemocy (Bronfenbrenner, 1979) oraz definicji przemocy zaproponowanej przez WHO (Krug i in., 2002). Rzeczywiście pozwoliło to na uwzględnienie różnych psychologicznych uwarunkowań, reprezentujących poziom indywidualny, relacyjny, wspólnotowy i społeczny przemocy, oraz odróżnienie jej od agresji. Równocześnie zastosowanie tej definicji pozwoliło na włączenie w obszar przemocy instrumentalnej kwestii mniej oczywistych związanych z akceptacją zaniedbań stosowanych wobec zwierząt w procesie hodowli. Zastanawia mnie jednak to, czemu Autorka nie wsparła się również istniejącymi w literaturze definicjami wykorzystywania zwierząt – „Animal Abuse” (AA) m.in.: Rowan, A. N. (1999). *Cruelty and abuse to animals: A typology*. W: F. R. Ascione, P. Arkow (red.), *Child abuse, domestic violence, and animal abuse: Linking the circles of compassion for prevention and intervention* (s. 328–34). Purdue University Press (zresztą ta publikacja znajduje się w spisie literatury, jednak nie ma

odniesień do niej w tekście), lub Vermeulen, H. & Odendaal, J.S. (1993) Proposed Typology of Companion Animal Abuse, *Anthrozoös*, 6:4, 248-257.

<https://doi.org/10.2752/089279393787002178>

- 2) Nawiązując do wspomnianej wyżej definicji przemocy instrumentalnej wobec zwierząt zdefiniowanej w pracy jako: *użycie siły fizycznej, przewagi lub władzy, jako groźby lub działania, przez ludzi przeciwko zwierzętom jako jednostkom lub grupie, które skutkuje lub ma wysokie prawdopodobieństwo spowodowania obrażeń, śmierci, szkód psychicznych lub zaniedbania, w celu osiągnięcia indywidualnych lub zbiorowych celów zarówno jawnych, jak i ukrytych* (str. 20 pracy) zmienne użyte w badaniach mierzą raczej stopień akceptacji albo deklaracji uczestnictwa w przemocy instrumentalnej, zatem być może zarówno w tytule pracy, jak i w wielu miejscach opisujących przewidywania oraz wyniki pracy wskazana byłaby większa precyzja i stosowanie terminu: akceptacja przemocy instrumentalnej.
- 3) Tło teoretyczne pracy zbudowane jest wokół literatury związanej z przemocą w relacjach międzyludzkich. Dodatkowo gotowość do stosowania przemocy wobec zwierząt często łączy się z gotowością do stosowania przemocy wobec ludzi i są one ze sobą powiązane.; por: DeGue, S., & DiLillo, D. (2009). Is Animal Cruelty a “Red Flag” for Family Violence?: Investigating Co-Occurring Violence Toward Children, Partners, and Pets. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(6), 1036–1056. <https://doi.org/10.1177/0886260508319362>
Czy Levitt, L., Hoffer, T.A., Loper, A.B. (2016). Criminal histories of a subsample of animal cruelty offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 30, 48-58, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.05.002>. Oczekiwałam zatem szerszego omówienia, w jaki sposób testowany model sprawdziłyby się w przypadku mechanizmów wyjaśniających akceptację przemocy w relacjach międzyludzkich. W jaki sposób wyniki dotyczące relacji

przemocy między ludźmi a zwierzętami mogą wzbogacić badania nad m.in. dehumanizacją i jej konsekwencjami?

- 4) W części teoretycznej Autorka wskazuje, że istotnymi predyktorami przemocy wobec zwierząt są zmienne związane z popieraniem przez jednostki ideologii konserwatywnych i antropocentrycznych, które sankcjonują wyższość ludzi nad zwierzętami i umożliwiają akceptację i uczestnictwo w systemie przemocy wobec zwierząt. W efekcie normy te usprawiedliwiają stosowanie przemocy i zwalniają ludzi od poczucia winy za krzywdy wyrządzone zwierzętom – czemu zatem przynajmniej nie kontrolowano tych zmiennych w badaniu?
- 5) W badaniu 2 podjęto próbę manipulacyjnej aktywizacji fundamentu troski i autorytetu, jednak ta manipulacja się nie powiodła — w pracy pojawia się tylko stwierdzenie o braku efektów, Autorka nie podaje propozycji wyjaśnienia czemu zastosowana metoda nie sprawdziła się – warto takie wyjaśnienie przedstawić.
- 6) Jakie badanie kontrolne zastosowano w badaniu 2? Nie ma tej informacji w pracy.
- 7) Zastanawiam się, czy stworzone przez Autorkę narzędzie własne – *Animal Matrix*, przygotowane na podstawie matrycy podziału zasobów były w pełni zrozumiałe dla osób badanych – instrukcja jest trudna, zadanie angażujące i istnieje ryzyko, iż Uczestnicy i Uczestniczki nie zrozumieli jego treści – warto dodać tę kwestię do ograniczeń badania 4.

W podsumowaniu recenzji pragnę stwierdzić, że doceniam wartość społeczną badań i jakość pracy i przygotowanego projektu badawczego. Autorka wykazała się wysokim poziomem wiedzy teoretycznej i zdecydowanie posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia badań empirycznych oraz dogłębnej i rzetelnej analizy danych. Przeprowadzone badania mają charakter oryginalny, a podjęty problem ma istotną wartość poznawczą i społeczną. Uwagi krytyczne

przedstawione w recenzji stanowią bardzo ważne punkty do dyskusji, na którą bardzo liczę. Stanowią one także rekomendacje w przypadku przygotowania kolejnych publikacji i dalszych kroków rozwijających prezentowany projekt badawczy.

Przedłożona mi do recenzji dysertacja **mgr Agnieszki Potockiej pt. „Uwarunkowania przemocy instrumentalnej wobec zwierząt – fundamenty moralne i percepcja umysłu”** – spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim zgodnie z Ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku i wnioskuję o dopuszczenie mgr **Agnieszki Potockiej** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Gdańsk, 30 sierpnia 2023

Natasza Kosakowska-Berezecka